

FARR

forensisch
artsen
rotterdam
rijnmond

Rotterdam, 15-12-2024

Geachte heer, mevrouw,

FARR (Forensisch Artsen Rotterdam Rijnmond) is de organisatie die sinds 2002 in opdracht van Politie en Justitie de forensische geneeskunde in haar volle breedte uitvoert in politieregio 7 Rotterdam.

Wij zijn zeer dankbaar voor de mogelijkheid tot het delen van onze vragen, zorgen en suggesties met betrekking tot het wetvoorstel “Wet houdende bepalingen over het vaststellen van de aard van het overlijden, de doodsoorzaak en de identiteit van overledenen en over de bestemming van lichamen van overledenen (Wet bestemming lichamen van overledenen)”

Onze opmerkingen hebben wij in de hier opvolgende bladzijden gerubriceerd per wetsartikel (mv.) en memorie van toelichting, hieronder hebben wij de drie hoofdpunten samengevat:

1. In de consultatieversie van de wet worden definities voor de “schouw” en het “overlijdensonderzoek” geformuleerd waarin de werkwijze in de bestaande wet (WLB) ongewijzigd overgenomen wordt. Dit terwijl wij met de nadruk die er in het bestaande stelsel ligt op de **aard van overlijden** in toenemende mate tegen de grenzen van wat mogelijk is aanlopen. Wij hebben behoefte aan een benadering die ruimte biedt voor de medische (publieke gezondheids-) aspecten van de lijkschouw en het overlijdensonderzoek i.p.v. een die deze alleen vanuit een justitie-strafrecht positie benadert.
2. In het licht van de ontwikkelingen binnen het vak gebied van de forensische geneeskunde zou de nieuwe wet ruimte moeten bieden aan ontwikkelingen die er aan zitten te komen in plaats van alleen beschrijven wat er tot nu toe bereikt is. De in de consultatie versie van de wet beschreven mogelijkheden tot aanvullend onderzoek zijn beperkend voor de ontwikkelingen in het vakgebied.

3. De positie van de Forensisch arts wordt in de consultatieversie niet altijd juist belicht naar onze mening. Enerzijds is dat vanwege de verschillende naamgevingen (schouwarts, gemeentelijk lijkschouwer, gemeentelijk schouwarts, etc.), anderzijds komt dit door de gerichtheid op de waarheidsvinding in het strafrechtelijk kader. Dit doet geen recht aan de taken die worden gedaan door de forensisch artsen in het belang van publieke gezondheid.

Namens FARR,

Jack Menke Forensisch arts KNMG
Medisch directeur FARR.

1. Ad Hoofdstuk 1. §1. Artikel 1 begripsbepalingen.

Overlijdensonderzoek: het onderzoek door een **gemeentelijk schouwarts** en ambtenaren van politie in geval van aanwijzingen voor een mogelijk niet-natuurlijk overlijden, naar **de aard van het overlijden** en de identiteit van een overledene;

Schouw: het **uitwendig onderzoek** aan het lichaam van een overledene door de behandelend arts of een gemeentelijk schouwarts **naar de aard van het overlijden**;

In de gebruikte definities staat de **aard van overlijden** centraal. “De schouwend arts geeft alleen een verklaring van overlijden af wanneer hij **overtuigd** is van een natuurlijke dood”, gaat de wettekst verder (art.10). Deze nadruk op de aard van overlijden resulteert in een benadering met een zeer zwakke wetenschappelijke basis. Overtuiging is immers een “expert opinion”. Deze expert opinion wordt vervolgens gerationaliseerd door het als een *diagnose per exclusionem* te benaderen^{1,2}. Maar, hoe kun je de alle alternatieve mogelijkheden uitsluiten als je niet weet welke deze zijn, of als je de middelen om ze uit te sluiten niet tot je beschikking hebt? De lijkschouw moet een *evidence base* krijgen, waarin de causale keten van overlijden gereconstrueerd, en een directe oorzaak en een indirecte, primaire oorzaak geïdentificeerd worden. Deze aanpak is internationaal geaccepteerd in de WHO standaarden voor overlijdensonderzoek (International Mortality Coding) en zou ook in Nederland gebruikt moeten worden en in de definities terug moeten komen.

¹ Richtlijn Lijkschouw voor behandelend artsen. Werkwijze en samenwerking met gemeentelijk lijkschouwers en politie. Utrecht, juni 2016

² handboek Forensische Geneeskunde, G w. Duijst et al. 2021 p. 98

Door de nadruk te leggen op de aard van overlijden wordt het onderwerp benaderd vanuit puur een justitie-strafrecht (waarheidsvinding) visie, en wordt er voorbijgegaan aan de medische (publieke gezondheids-) aspecten van de lijkschouw (en het overlijdensonderzoek). We willen voor uiterst belangrijke publieke gezondheid redenen immers weten waar onze bevolking aan overlijdt? In de WHO standaarden voor overlijdensonderzoek staat de oorzaak van overlijden dan ook centraal. De Nederlandse overlijdensoorzaken informatie is door de nadruk op de aard van overlijden niet goed in te voegen in de internationale statistieken (niet conform de WHO standaarden)

De lijkschouw omvat veel meer dan alleen een uitwendig onderzoek. Een schouw in het kader van overlijdensonderzoek is niet compleet zonder toxicologisch onderzoek, en vaak radiologisch onderzoek. Maar ook het medisch dossier raadplegen is zeer bijdragend aan de schouw. De definitie zou duidelijker zijn als het woord uitwendig weggelaten wordt.

Het overlijdensonderzoek wordt alleen met de ambtenaren van de politie uitgevoerd wanneer er nog onderzocht moet worden of er een strafrechtelijk component aanwezig is rondom het overlijden. In veel gevallen is deze uitsluiting al gedaan voorafgaand aan de schouw en omvat het overlijdensonderzoek de schouw en bijvoorbeeld onderzoek van de informatie uit het medisch dossier.

Het gebruik van de titel gemeentelijk schouwarts in de definities zorgt voor onduidelijkheid en ondersteunt de forensische geneeskunde als specialisme niet. Er zijn verschillende titels in omloop voor de forensisch arts; gemeentelijk lijkschouwer (WLB), schouw arts, Lijkschouwer, gemeentelijk lijkschouwer. De opleiding tot forensisch arts is inmiddels een 3-jarige cluster 3 geregistreerde opleiding bij de KNMG en hiermee dus de officiële titel van de artsen die de lijkschouw uitvoeren. Graag zien wij de officiële titel **Forensisch arts** terug in de nieuwe wet. Wel beschrijft de titel Forensisch arts minder dat de schouw twee doelen dient namelijk forensisch onderzoek, en, de aspecten van publieke gezondheid. Deze laatste is van groot maatschappelijk belang (denk aan overlijdens door infectieziekten, drugs, etc.), en zal dus ook verwoord moeten worden in de wet.

Er wordt in de wet gesproken over een natuurlijke oorzaak maar nergens wordt de definitie hiervan gegeven: *Natuurlijk dood is het overlijden door spontane ziekte, inclusief een complicatie van een 'lege artis' uitgevoerde medische behandeling.*

2. Ad Hoofdstuk 2. §1. Artikel 8: Benoeming gemeentelijk schouwarts en inschrijving register.

Zoals ook genoemd in de huidige wet moet het college van burgemeester en wethouders de schouwartsen benoemen. Dit zou betekenen dat iedere forensisch arts in iedere gemeente moet worden benoemd. Dit is in het licht van schaalvergroting en bovenregionale inzet niet wenselijk. Voorkeur zou zijn dat wanneer een forensisch arts in een (1) gemeente is benoemd, dit voor alle gemeenten in Nederland geldt. Indien dit wettelijk niet mogelijk is, zouden wij graag een andere oplossing zien die ruimte biedt en mogelijkheden geeft voor schaalvergroting.

3. Ad Hoofdstuk 2. §1. Artikel 9: Uitzondering optreden als schouwarts.

Een behandelend arts of een gemeentelijk schouwarts verricht geen schouw, indien tussen die arts en de overledene of de moeder van de doodgeborene bloed- of aanverwantschap tot in de derde graad, een huwelijk of een geregistreerd partnerschap bestond of bestaat. Dit bereikt anno 2024 niet wat de bedoeling is, je levenspartner schouwen mag dus wel als niet geregistreerd? (art. 9.lid 1) De WGBO gebruikt de term partner: dat zou ook hier beter zijn of termen van artikel 18.2 echtgenoot, de geregistreerde partner, of andere levensgezel.

4. Ad Hoofdstuk 2.§ 2. Artikel 10: Verklaring van natuurlijk overlijden.

“...deze dat onverwijld mede aan de gemeentelijk schouwarts door middel van een daartoe vastgesteld formulier...”. Het melden door middel van een formulier zal onnodig bijdragen aan de regeldruk. Er worden voor melden forensisch arts nooit formulieren gebruikt. Is onpraktisch en werkt niet. (art. 10 lid 3). In de praktijk gebeurt de overdracht telefonisch. Einde zin kan weggelaten worden. (hetzelfde geldt voor art. 11 ad.1).

5. Ad Hoofdstuk 2. §3. artikel 13: Onderzoek politie in kader van het overlijdensonderzoek

13a lid 1d. Het verrichten van onderzoek dat gericht is op het meten van temperatuur in de openingen of holten van het lichaam van de overledene. Deze handeling schendt de integriteit van het menselijk lichaam en behoort voorbehouden te zijn aan de arts of verpleegkundige. Het bepalen van het Post Mortaal Interval (PMI) is een heilige graal van de (forensische) geneeskunde waarover afgelopen decennia een corpus aan wetenschappelijke literatuur en onderzoek is gewijd. Het “weggeven” van deze handeling aan de politiebeambten is vergelijkbaar als het juridische schuld vraagstuk (culpa) in handen geven van politiebeambten. Het ondermijnt de forensische geneeskunde als wetenschappelijk geneeskundig specialisme (sic.)

13a. lid 1a/b. De woning van een overledene moet ook onderzocht kunnen worden wanneer hij/zij op een andere locatie ligt (zoals onder aan de flat) zou kunnen bijdragen aan een gedegen onderzoek.

13a. lid 1e. Onderzoek aan digitale gegevensdragers, ook wanneer die niet op de plek liggen waar de overledene ligt zou helpend zijn.

13 lid 3. Het toepassen van de bevoegdheden ook x dagen na de schouw (als bijv. pas na x dagen de identiteit bekend wordt) zou kunnen bijdragen aan een gedegen onderzoek.

13a. lid 3. Valt onder ‘voorafgaande aan de schouw’ (...) ook het toepassen van bevoegdheden wanneer iemand in kritieke toestand wordt afgevoerd, coma en pas x tijd later overlijdt?

Bij een niet-natuurlijk overlijden is niet vanzelfsprekend de Officier van Justitie (of ambtenaar van de politie) betrokken. Dit kunnen ook (on)gevallen betreffen (met getuigen) waarbij de behandelend arts de forensisch arts inschakelt omdat het een niet-natuurlijk overlijden betreft, maar er geen sprake is van een strafrechtelijk component. In geval een misdrijf bij een niet-natuurlijk overlijden kan worden uitgesloten kan een ambtenaar van de politie (onder gezag van OvJ) de genoemde onderzoeken doen.

6. Ad Hoofdstuk 2. §4. Artikel 14: Nader onderzoek gemeentelijk schouwarts na de schouw.

Art 14. Lid 1 t/m 10. "... een nader onderzoek naar de aard van het overlijden verrichten of laten verrichten indien de gemeentelijk schouwarts op basis van de verrichte schouw niet overtuigd is dat het overlijden een natuurlijke oorzaak heeft. Artikel 7, tweede lid, is op het nader onderzoek van overeenkomstige toepassing." Nader onderzoek naar de aard van overlijden is niet volledig, het is een onderzoek naar de oorzaak van overlijden. Graag aanpassen conform ad 2. (bij minderjarigen) "... nader onderzoek naar de doodsoorzaak." (art14. Lid 1)

Art 14. Lid 2 Waarom is deze mogelijkheid beperkt tot minderjarigen? Momenteel zijn er ontwikkelingen waarin ook ingezet wordt op aanvullend onderzoek bij (jong) volwassenen.

Art 14. Lid 3. De gemeentelijk schouwarts meldt het voornemen tot het verrichten van een nader onderzoek als bedoeld in het eerste of tweede lid aan de Officier van Justitie. Dit mag i.v.m. het medisch beroepsgeheim niet in geval van een (vermoeden van) natuurlijk overlijden. Nader onderzoek is onderdeel van de lijkschouw en hoeft niet met toestemming van OvJ.

art14. Lid 5. "... af te nemen voor toxicologisch onderzoek". Toxicologisch onderzoek is te beperkt. Inmiddels wordt er immers onderzoek gedaan in overige lichaamsmatrices (w.o. oogbolvocht) en naar aanvullend chemisch,- of bacteriologisch onderzoek. Advies toxicologisch weg te laten.

art14. lid 8. Toxicologisch onderzoek vervangen door analyse. Graag veralgemeniseren tot: aanvullend onderzoek ten behoeve van de lijkschouw (voorbeelden hiervan kunnen zijn: radiologisch en toxicologisch onderzoek). Welk bestuur wordt bedoeld bij Art. 14.8? Passend zou zijn dat dit bepaald kan worden binnen het medische specialisme Forensische Geneeskunde.

art14. Lid 6. "De gemeentelijk schouwarts is slechts bevoegd tot het verrichten van de in het vijfde lid bedoelde onderzoeken indien de gemeentelijk schouwarts deze noodzakelijk acht voor de vaststelling van de aard van het overlijden,... Aard van overlijden is (zie ook 1) te beperkend. Graag aanpassen conform ad 2. (bij minderjarigen) "... nader onderzoek naar de doodsoorzaak."

7. Hoofdstuk 2. &6. Art 20: Sectie of ander geneeskundig onderzoek minderjarigen.

Het verkrijgen van vervangende toestemming als, zoals bedoeld in art 14, sectie of ander geneeskundig onderzoek aan het lichaam van een overleden minderjarige noodzakelijk wordt geacht, is een niet bestaande optie. We hebben immers de nader Onderzoek Onbegrepen Dood bij Kinderen (NODOK) procedure. Ons advies is dit wetsartikel te verwijderen OF de oude NODO 2010 (verplicht onderzoek naar de doodsoorzaak bij alle overleden kinderen) moet opnieuw ingevoerd worden. Overigens is bij de NODO 2010 niets gevonden dat leidde tot een strafrechtelijk onderzoek en deze is na een jaar gestaakt. Wat wel duidelijk werd is dat er grote onderrapportage is van overleden kinderen (door de behandelend arts geschouwd) Het zou goed zijn aan het melden/overleggen (zoals gesteld in artikel 10.2 van overleden kinderen een sanctie te verbinden. Hierdoor is het mogelijk beter zich te krijgen op wat er in deze groep overlijdens precies gebeurt en kunnen rationele interventies bedacht worden voor deze groep overledenen.

8. Hoofdstuk 2. &6. Art 21: Verrichten van de sectie of ander geneeskundig onderzoek

“Een sectie of ander geneeskundig onderzoek als bedoeld in de artikelen 18 tot en met 20, wordt verricht door een arts...” uitstekend geformuleerd dat er geen patholoog anatoom genoemd wordt in dit artikel. Dit betekent dat in de toekomst forensisch artsen (een deel van) de sectie zouden kunnen gaan uitvoeren, zodat er een beter dekkend systeem komt (zoals bijvoorbeeld in het VK en de VS het geval is (coroners) secties verrichten en de patholoog ontlasten.

9. Opmerkingen betreffende de “Memorie van toelichting”

“Een antwoord op de vraag wat de aard van het overlijden is geweest, kan nabestaanden helpen bij de rouwverwerking. Verder is de schouw van belang voor het samenstellen van de statistiek over doodsoorzaken.” blz. 5.

Het is de nabestaanden met name te doen om de **oorzaak van overlijden**. Het OM is primair geïnteresseerd in de **aard van overlijden**. Deze verwisseling is een die door het gehele wetsvoorstel klinkt. De lijkschouw heeft twee weliswaar met elkaar verbonden maar verschillende grondslagen. De ene is de oorzaak van overlijden en is onderdeel van het medische/ publieke gezondheidszorg domein, het tweede is de aard van overlijden waarin waarheidsvinding een belangrijke rol speelt. Het is de **oorzaak van overlijden** die bij nabestaanden kan resulteren in de vraag over **de aard van overlijden** en die van belang is voor het samenstellen van de statistieken, niet andersom.

Ook wordt de ‘lijkschouw’ voortaan aangeduid als de ‘schouw’ en de ‘lijkschouwer’ als ‘schouwarts’. Blz. 8

Graag zien wij de officiële titel van ons beroep namelijk **Forensisch arts** terug in de nieuwe wet.

Het nader onderzoek door de gemeentelijk schouwarts wordt nu wettelijk geregeld (voorgesteld artikel 14). Dergelijk nader onderzoek wordt verricht nadat de gemeentelijk schouwarts het voornemen daartoe heeft gemeld aan de officier van justitie. Blz. 22.

Wat hier staat klopt niet en maakt aanvullend onderzoek door de forensisch arts moeilijker in plaats van gemakkelijker uit te voeren. Het aanvullend onderzoek, met name point of care (POC) toxicologisch onderzoek uit de urine maar ook/ en toxicologisch onderzoek uit oogbolvocht en/ of bloed, wordt verricht als onderdeel van de lijkschouw d.w.z. als instrument in het arsenaal van de forensisch arts om **de oorzaak van overlijden** te bepalen. Het onderzoek wordt niet verricht omdat er twijfel bestaat of sprake is van een natuurlijk overlijden. Er is op het moment dat aanvullend onderzoek ingezet wordt vaak al een (mate van) overtuiging van natuurlijk overlijden. In ieder geval is in dit vroege stadium melden aan de Officier van Justitie niet werkbaar, allereerst omdat dit zou betekenen dat we voor bijna iedere lijkschouw de OvJ moeten raadplegen wat niet praktisch is. Ten tweede doorbreken wij het medisch beroepsgeheim om de OvJ te informeren alleen voor niet- natuurlijk overlijdens en delen wij onze bevindingen niet voor iedere schouw met het OM. Onder aan bladzijde 25 staat de juiste handelingswijze beschreven: “Afhankelijk van de uitkomst van het nader onderzoek geeft de gemeentelijk schouwarts een verklaring van natuurlijk overlijden af of brengt hij verslag uit aan de Officier van Justitie...” En blz. 26. Het verrichten van nader onderzoek is een zelfstandige bevoegdheid van de gemeentelijk schouwarts.

“De deskundige van het laboratorium die dat onderzoek verricht, zal de uitkomst van het toxicologisch onderzoek delen met de gemeentelijk schouwarts.” Blz. 25.

Het is van belang dat deze zin in de memorie van toelichting gehandhaafd blijft. Het betreft immers medische informatie die niet direct de politie toekomt en waarvan de interpretatie zeer nadrukkelijk forensisch **medische** expertise behoeft.

“In de handreiking en richtlijn is echter een uitzondering opgenomen voor het geval dat er sprake is van ‘verwacht overlijden in een verpleeg- of verzorgingshuis dat plaatsvindt tussen 23.00 uur en 7.00 uur’. In dat geval mag volgens de handreiking en de richtlijn de dienstdoend arts wachten met schouwen en dient de schouw uiterlijk om 8.00 uur diezelfde ochtend plaats te vinden.” Blz. 30.

In de memorie van toelichting moet toegevoegd worden dat deze uitzondering ook geldt voor de forensisch arts die moet schouwen.

“Uitbreiding bevoegdheden gemeentelijk schouwarts. De totale kosten worden geraamd op structureel ca. € 3,23 mln. per jaar...” blz. 71

De kosten voor aanvullend onderzoek en kosten voor het aanbrengen van identificerende middelen worden gemaakt bij de uitvoerende organisaties die de forensisch artsen in dienst hebben. Dit is niet in alle gevallen de gemeente of gerelateerde organisaties (de GGD-en) in veel gevallen zijn dit particuliere organisaties (zoals de FARR in Rotterdam) Om de uitvoer van aanvullend onderzoek mogelijk te maken moet verdeling van de structurele subsidie beschreven worden.